

DE PLEK

Ik had me lang voorgesteld dat hij over de Brug was gekomen, aangezien de Brug de poort, en in feite ook de sleutel tot de Plek is, maar hij kan natuurlijk niet over de Brug gekomen zijn, aangezien hij met de trein uit het zuiden moet zijn gekomen. Over de Brug kom je alleen als je met de trein uit het noorden komt. Alleen dan opent de duizelingwekkende diepte van het Kanaal zich en alleen dan passeer je de gevaarlijke grens tussen thuis en elders. En misschien niet zozeer het Kanaal als wel de Brug. Want het Kanaal is on-

danks alles maar water, maar de Brug is een door en door dreigende passage, een kil skelet van geklonken stalen balken, in scherpe hoeken en geknikte bogen aan elkaar gelast en geschroefd tot twee knokige schouders die zich verheffen van vier massieve pijlers, twee aan elke kant van de klep boven de vaarweg.

Wie met de trein komt ziet hier natuurlijk niets van, voelt misschien niet eens de hele constructie trillen en schudden onder de locomotief en wagons, hoort niet hoe de spoorrails krijsen en niet het metalig gebonk en gekners van de wielen weerkaatsen tegen de stalen balken, ruikt niet de schroeilucht van vonkende kabels en contacten. Wie met de trein komt kan ook nooit de angst om de brug te voet over te steken navoelen. Om de brug te voet over te steken moet je eerst door een stukje bos tussen de Plek en het Kanaal, daarna een smalle en gedraaide houten trap van 26 meter hoog op, en over op een minimale voetgangersrichel die aan één kant van het dubbele spoor recht boven het water loopt, met kierende planken waar tussendoor je recht de afgrond in kunt blikken en een lage metalen reling waar je al te makkelijk overheen kunt springen, diezelfde afgrond in. Op de Plek doen voortdurend griezilverhalen de ronde over mensen die dat gedaan hebben en hoe hun opengereuten en opgezwollen lichamen naderhand zijn opgevist en over wat God van zoiets vindt. Ik hou me altijd stevig vast aan de binnenste reling, aan de kant van de rails, om weerstand te bieden aan die zwarte, zuigende duizeling. Behalve wanneer er een trein over het spoor ernaast aan komt denderen en de metalige zuigwind vat krijg op mijn kleren en de hevig vibrerende planken vat krijgen op mijn voeten en er niets anders op zit dan te proberen het evenwicht te bewaren tussen de ene hel en de andere. In mijn nachtmerries

val ik onophoudelijk van de Brug. In mijn nachtmerries haal ik ook de overkant. Aan de overkant van de Brug, onder aan een net zo smalle en gedraaide trap en voorbij een even donker stukje bos, wacht namelijk de dood, althans de naamloze buurtbendes waarmee de bendes aan mijn kant van de Brug een eindeloze en wetteloze oorlog uitvechten. De Brug overleefd hebben is geen garantie voor overleven. Overvallen en aframmelingen in vijandig gebied zijn niet eens zo'n gezochte nachtmerrie. De Brug is de natuurlijke grens van de Plek en er is zelden reden om die op eigen houtje te overschrijden.

Als je met de trein vanuit het zuiden komt, passeer je zo'n grens niet maar ontrolt zich alleen een nietszeggend panorama van bossen en akkers en daardoor is het moeilijker te weten waar de Plek begint. Is het ook moeilijker te begrijpen waarom hij ligt waar hij ligt en waarom het treinstation waar de grote treinen onderweg van en naar de wereld kort stoppen uitgerekend hier is aangelegd en niet in de stad waarvan het de naam draagt. De beste verklaring daarvoor is de Brug, aangezien het station hier ligt vanwege de Brug, en de Plek hier is ontstaan vanwege het station, en misschien dat ik me daarom zo graag voorstel dat hij over de Brug komt als hij op 2 augustus 1947 om zeven uur 's avonds uit de trein stapt om te proberen juist op deze Plek, aan de voet van juist dit station, te proberen zijn leven opnieuw te beginnen.

Is het toeval dat hij juist hier uitstapt? Nee, dit toeval is niet groter dan enig ander op zijn reis hierheen. Vermoedelijk zelfs kleiner, aangezien het meest toevallige in zijn leven is dat hij leeft. Natuurlijk is het voor ons allemaal toeval dat we leven, maar op zijn levensweg is de dood meer ingepland en voorspelbaarder geweest dan bij de meesten van

ons en is het feit dat hij leeft daarom toevalliger. Hij weet bovendien heel goed waarom hij juist hier uitstapt en niet ergens anders. Hij heeft de naam van het station zorgvuldig opgeschreven op een papiertje dat hij heeft laten zien aan de conducteur, die beloofd heeft hem te waarschuwen als ze er bijna zijn. Op het perron staan, zoals afgesproken, bovendien A. en S. op hem te wachten, en ook nog een derde persoon van wie hij eerst denkt dat het een klasgenoot van het lyceum in Łódź is. Dat is natuurlijk niet zo en dat zou ook heel onwaarschijnlijk zijn, maar omdat er op zijn weg zo veel onwaarschijnlijk is geweest, kunnen er nog wel een paar onwaarschijnlijkheden bij. In elk geval staan ze hem daar met zijn drieën op het perron op te wachten en ze omhelzen hem en helpen hem met zijn koffers de trappen af, lopen met hem mee naar het kosthuis waar hij zijn intrek zal nemen en vertellen hem op de nog lichte augustusavond wat ze weten van de plek waar ze allemaal onlangs zijn aangekomen en waarvan geen van hen erg veel weet en zij willen op hun beurt alles horen over mensen en gebeurtenissen op de plek waar de man op de trein is gestapt en waar ze elkaar voor het laatst hebben gezien. Ze zijn allemaal nog op reis, en elke plek is nog steeds niet meer dan een korte tussenstop onderweg naar elders, en zij die op het moment hier zijn, proberen zo goed mogelijk op de hoogte te blijven van hen die op het moment daar zijn, aangezien die beweeglijke en rusteloze gemeenschap de enige gemeenschap is die ze op dit moment hebben. Stukje bij beetje zal ieder van hen proberen om een van al deze plekken tot de zijne te maken, en de ene na de andere plek zal hen geleidelijk aan van elkaar scheiden, meestal voor goed, en deze plek zal geleidelijk aan een daarvan worden. Slechts een van hen zal proberen juist deze plek tot de zijne

te maken en dat is de man die net uit de trein is gestapt.

Enfin, hier weet ik natuurlijk nog niets van, aangezien ik hem nog niet ken, de man die zojuist uit de trein is gestapt en die mijn vader nog niet is en die nog niet weet dat dit zijn laatste halte is. Ik geloof niet dat hij zich een laatste halte zelfs maar kan voorstellen, aangezien ik niet geloof dat hij zich welke plek dan ook als de zijne kan voorstellen. Ik geloof overigens ook dat hij onafgebroken nieuwsgierig om zich heen kijkt om na te gaan of dit toch zo'n plek kan zijn, omdat de behoefte aan een verblijf van tenminste enige duur zich begint op te dringen. En dat hij daarom met bijzondere belangstelling kijkt naar de uitnodigende rijen nieuwe flats van drie verdiepingen aan de nieuwe straat, geplaveid met straatstenen en geflankeerd door pas geplante lijsterbessen, die dwars door de nieuwe woonwijk loopt vlak naast het station waar hij zojuist is uitgestapt. Ik geloof daarom ook dat hij meteen wil weten in wat voor stad hij is aangekomen en wat voor mensen daar wonen, en dat hij benieuwd is naar de arbeidsomstandigheden in de grote fabriek waar hij werk hoopt te krijgen en of er misschien ook ergens werk is voor een vrouw van net tweeëntwintig zonder beroepsopleiding en weinig bedreven in de taal die hier gesproken wordt, minder nog dan hij. Ik vermoed eigenlijk dat hij al navraag heeft gedaan naar dergelijk werk en dat hij dat alleen nog nader wil onderzoeken en bovendien wil kijken of het lukt om de kamer in het kosthuis te verruilen voor een eigen woning, voor hij haar vraagt de trein te nemen vanuit de plaats die hij net heeft verlaten naar de plaats waar hij nog maar amper is aangekomen.

Maar hoe hij die augustusavond in 1947 over de toekomst denkt, is natuurlijk maar speculatie van mijn kant en ik wil liever niet speculeren, en bovenal wil ik niet op zijn leven

vooruitlopen. Hij heeft nog maar vierentwintig jaar geleefd, en hij heeft al zo veel doorgemaakt en heeft het recht om verder te gaan met zijn leven zonder dat ik hem vooraf belast met wat er in de rest ervan zal gebeuren. Ik ben van plan zijn dagen te nemen zoals ze komen, en waar ik niet goed zie hoe ze zich aan hem voordoen, zal ik ze zich aan mij laten voordoen.

Op deze dag, waarvan de avond nog vroeg en licht is, zeult hij dus samen met zijn drie niet erg naaste maar enige vrienden in de plaats waar hij zojuist uit de trein is gestapt, twee versleten en behoorlijk zware koffers mee; hij zal zich hier tenslotte voor onbepaalde tijd vestigen en ook in een pas begonnen leven wegen bezittingen al gauw heel wat. Een van zijn pakken heeft hij natuurlijk aan, misschien het elegante lichtgrijs geruite, en een wit overhemd met bijpassende stropdas, en op zijn hoofd een hoed hoewel het nog zomer is. Het is de warmste zomer in honderd jaar en de avond is zoel en het was prettiger geweest om blootshoofds te lopen, maar de hoed had hij hoe dan ook niet in een koffer kunnen stoppen, en de trein nemen naar een onbekende plaats in een nieuw land is niet iets wat hij zelfs maar in zijn dromen in hemdsmouwen zou doen. De vier mannen zijn te voet van het station vertrokken terwijl ze om beurten de koffers dragen en A., die hier het langst is, zegt dat ze bij de volgende halte de bus moeten nemen omdat het nog een heel stuk lopen is en het anders te laat wordt om een plek te vinden om te eten en bovendien is het zaterdagavond en draait er in de stad een goede film die ze zouden kunnen halen als ze opschieten. Dus schieten ze zo hard op als ze kunnen en de man die net uit de trein is gestapt heeft amper tijd om zijn kamer in de villa die net klaar is te betrekken en zich voor te stellen aan de vrouw des huizes, wier man net

is overleden, waardoor ze genoodzaakt is de kamers te verhuren aan alleenstaande fabrieksarbeiders in plaats van er een eigen huis van te maken, maar die hem niettemin vriendelijk welkom heet. Daarna begeven ze zich allemaal vlug op weg om te vieren dat ze zich op dit moment allemaal op dezelfde plek en in elkaars gezelschap bevinden. De film, die ze net halen, speelt zich af op een slavenschip en wordt vertoond in bioscoop Castor aan het idyllische havenbekken midden in de stad waar de vissersboten zaterdagsgemeerd liggen en de stadbewoners over de kades flaneren. De kapitein van het slavenschip wil ophouden met de slavenhandel omdat hij gaat trouwen en respectabel wil worden en hij verordonneert zijn eerste stuurman om zowel de lading als de bemanning te vervangen, maar als hij met zijn jonge echtgenote aan boord gaat voor wat een huwelijksreis moet worden, ontdekt hij dat zowel de lading als de bemanning dezelfde zijn gebleven. Het is een spannend verhaal naar een script van William Faulkner, met Mickey Rooney en Wallace Beery in de hoofdrollen, en hoewel het verhaal in de negentiende eeuw speelt, kan ik me voorstellen dat ze zich er een beetje mee kunnen identificeren, aangezien ze allemaal net hebben ondervonden hoe ogenschijnlijk gewone schepen, of in hun geval ogenschijnlijk gewone treinen, iets heel anders kunnen blijken te zijn. En aan boord van wat voor schip of trein ze nu gestapt zijn, of althans op wat voor plek ze pas zijn uitgestapt, daar heeft waarschijnlijk geen van hen al echt een idee van. Misschien gaan ze na afloop naar iemands kamer en praten ze over de film, drinken ze een paar glaasjes lauwe wodka en paffen ze tot het blauw van de rook ziet, vertellen ze elkaar verhalen en kaarten ze, vergeten ze even dat ze zich op een plek bevinden die zij niet kennen en die hen niet kent; ze zijn nog jong en het

is zaterdagavond en de nacht is vollemaansilver en ze willen zo veel mogelijk maken van deze korte tussenstop op de lange reis die hen allen bij toeval en waarschijnlijk zeer tijdelijk juist hier heeft samengebracht.

Over de drie mannen die op het perron wachten weet ik verder niets, alleen dat ze net als de meeste anderen op deze reis al gauw verder zullen reizen. Wat ik wel weet is dat de man die mijn vader zal worden de dag erna een brief schrijft aan de vrouw die mijn moeder zal worden en die inmiddels een halfjaar zijn echtgenote is, waarin staat dat de stad waar hij net is aangekomen en die Södertälje heet, groter lijkt dan de stad die hij net verlaten heeft en die Alingsås heet. Hij merkt op dat de stad, zoals alle steden in het nieuwe land, ruim opgezet lijkt en dat het veel tijd kost om van één deel van de stad naar een ander deel te lopen en dat er rond een kleine maar niet heel compacte stadskern uitgestrekte wijken met pasgebouwde villa's en huurwoningen liggen te midden van ruime hoeveelheden licht, lucht en groen. Er lijken ook overal grote bomen te staan, hele bossen zelfs die vlak voor de deur beginnen, en bovendien is er een grote farmaceutische fabriek waar ze geneesmiddelen maken en waar meer dan genoeg werk is voor jonge vrouwen die vlot geneesmiddelen in doosjes en potjes kunnen stoppen, en hoe vlotter ze zijn, des te meer ze kunnen verdienen. 'Ik ben gisteravond niet zo laat thuisgekomen, niet na elf uur,' verzekert hij haar, 'omdat ik mijn koffers wilde uitpakken en de kamer wilde inspecteren, maar mijn nieuwe kamergenoot lag al te slapen en dat moest daarom wachten.' De kamergenoot is een 'jonge en ingetogen kerel', die die ochtend

van alles heeft kunnen vertellen, aangezien het zondag is en iedereen vrij is en in de eetkamer van het huis werden 's ochtends koffie en boterhammen met kaas geserveerd aangezien je op je kamer zelfs geen theewater mag opwarmen, dat de werkdag in de grote vrachtwagenfabriek om zeven uur begint en om vier uur eindigt, met om half één een halfuur lunchpauze en dat je in je gewone kleren naar je werk kunt gaan en je daar kunt omkleden, omdat je er na afloop fatsoenlijk kunt douchen en wassen. Ze hebben er ook moderne waterclosets, maar als je onder werktijd moet, moet je om toestemming vragen en de deuren kunnen niet dicht en al helemaal niet op slot zodat niemand daar kan gaan zitten uitrusten of dutten. Maar niets hiervan vindt hij eigenlijk de moeite van het vertellen waard. Hij is kort van stof en schrijft wat plichtmatig in een al te haastig handschrift omdat hij de brief onmiddellijk wil posten. Het enige wat belangrijk is, schrijft hij, is een woning vinden, of ten minste een kamer waar we op onszelf kunnen zijn en wat theewater kunnen opwarmen en het huiselijk kunnen maken, zodat jij op de trein kunt stappen om hierheen te komen.

Hij is ook bezorgd over haar, dat merk je, overdreven bezorgd, lijkt het. Wees voorzichtig met fietsen en zwemmen, schrijft hij, alsof ze een klein kind is. Ze zijn nu bijna een jaar onafgebroken samen geweest nadat ze bijna twee jaar onafgebroken van elkaar gescheiden waren, als je het zo mag noemen. Want van elkaar gescheiden is misschien niet de juiste uitdrukking als de plaats waar je van elkaar gescheiden bent het selectieperron van Auschwitz-Birkenau is. En bezorgd zijn over elkaar is misschien niet de juiste uitdrukking als alles waar een mens in het leven bezorgd over zou kunnen zijn hun allebei al is overkomen, los van

alles waarvan je je niet kon voorstellen dat het kon gebeuren maar wat toch is gebeurd, alles behalve dat laatste wat nog steeds zou kunnen gebeuren maar wat absoluut niet mag gebeuren en waarvoor het woord 'bezorgd' niet meer toereikend lijkt. Niet als een hoeveelheid bezorgdheid groot genoeg om een wereld te vergiftigen zich samengebald heeft in één enkele zwarte druppel vretende angst die onafgebroken boven het momenteel zwakste punt zweeft van deze nog onwaarschijnlijke en daarom nog niet helemaal werkelijke verbintenis tussen twee jonge mensen die voor het laatst van elkaar gescheiden werden op het selectieperon in Auschwitz-Birkenau. Nee, die voor het laatst van elkaar gescheiden werden op een stationsperron in Alingsås.

Maar het is niet zo makkelijk meer om het ene afscheid van het andere te onderscheiden. Nee, ze mag zich niet doodfietsen of verdrinken in een meer of van een trap vallen of getroffen worden door wat voor voorstelbare of onvoorstelbare gebeurtenis dan ook die de laatste broze draad naar wat ondanks alles een nieuw leven zou kunnen worden, zou kunnen doorknippen. 'Over mij hoef je je volstrekt geen zorgen te maken,' voegt hij er stoer aan toe. 'En morgenochtend ga ik solliciteren op die baan in de vrachtwagenfabriek die ik volgens M. vanwege mijn goede "kwalificaties" vast zal krijgen, en vandaag al zal ik die arme hospita die haar man is verloren vragen of er binnenkort misschien een kamer vrijkomt, en ik ben zoals ik al zei heel bezorgd over je, en je bent geen moment uit mijn gedachten, en eigenlijk was het misschien beter geweest als je met me mee was gegaan want dan hadden we niet zo bezorgd hoeven zijn en was alles toch vast goed gekomen. En het komt heel binnenkort vast allemaal goed en je zult hier gauw bij mij zijn.'